

D – intervju: NIKA ZUPANC

Zibelka. Punčka. Pručka. Metlica za prah. Luč. Miz. Zofa. Stol. Nika.

Intervju: NIKA ZUPANC

Besedilo: Bojana Leskovar

Fotografije: Maarten Van Houten (Lolita), Dragan Arrigler (ostali predmeti) in Nika Zupanc (avtoportret)

Nagrada Prešernovega sklada za diplomu s področja življenjskih slogov in potrošniških identitet je bila prva, leta 2001. Potem jih je bilo še veliko. Leta 2004 je bila Rising star, najuspešnejša mlada oblikovalka v izboru Britanskega sveta, leta 2005 finalistka za nagrado IYDEY s kolekcijama La Clinique d'amour in La femme et la maison. Nato je razstavljala v Milanu, Glasgowu, Londonu in Honkongu. Njeno ustvarjanje so v tujem tisku opisovali s punk eleganco (Elle USA), s *teho chicom* (Buisinesweek) in *larger than life* (Clear magazine). Urbis, avstralska revija za arhitekturo, jo je leta 2007 uvrstila med 17 najperspektivnejših imen v kreativnih poklicih. Njena luč Lolita je krasila uvodne strani New York Timesa, ko so napovedovali nove trende.

Na milanskem sejmu pohištva, ki je začetek in konec oblikovalskih poti pohištva (če te tam ni, te ni), je podjetje Moooi (ja, tisti Moooi!) predstavljalo družino njenih svetil Lolita. Moroso, kralj pohištvene industrije, pa za prodajo pripravlja njen stol Tailored chair. Brez pomisleka rečemo, uspelo ji je. Nika Zupanc: »Sem produktna oblikovalka, rada dobro jem, a grem kolikokrat je le mogoče na Šmarno goro. Ne samo zato, da sem fit, Šmarna gora je tudi moj biro. Na poti so nastali skoraj vsi moji projekti«. Oblači se v Oktober, babičine obleke in v eklektični osebni izbor iz preteklih let. »Tistih nekaj kosov, ki visijo v omari, me vedno znova rešuje iz zadrege, kaj obleči. Ko sem v Milanu, grem v trgovine in butike, a so obleke predrage. Morda enkrat, ko bodo začeli pritekati rojalitis ...«. Čemur se ne more odpovedati so – čevlji. »Jih zbiram.« Ima tri leta starega Borisa.

Z razstavo I will buy flowers myself (»Ne, nihče mi ni prinesel rož na otvoritev«) je letos samostojno nastopila na pohištvenem sejmu v Milanu, v Superstudiu Piu. Prvič nekdo iz Slovenije, skupaj z Gorenjem in Trimom. Mini kuhalnik Mrs. Dalloway, ki je na prvi pogled videti kot pudrnica, je Nika razvila posebej za Gorenje, instalacijo The Doll House pa je postavila skupaj s Trimom in uporabila modularni fasadni sistem Qbiss by trimo.

Razstava I will buy flowers myself je od junija v Ljubljani. (»Ja, dobila sem dva šopka rož. Od prijateljice je bil natanko tak kot na vabilu na razstavo.«)

— *Veliko let je minilo od takrat, ko si nazadnje razstavljala v Sloveniji. Kaj to pomeni, da Slovenije ne potrebuješ ali da Slovenija ne potrebuje tebe?*

Niti eno niti drugo! Jaz potrebujem Slovenijo, potrebujem svoj home base in Slovenija najbrž potrebuje mene. Pred kakšnimi šestimi leti sem v GPS novega avtomobila vtikala končno destinacijo Pariz. Ker Slovenije takrat še ni bilo na zemljevidu GPS, se je naprava odzvala z navodilom »From this location there is no route guidance available to your final destination«. To se me je dotaknilo na poseben način, saj sem se metaforično zavedla, da pravzaprav ni v naprej napisane poti, ki bi kazala, kako od tu v oblikovanju delovati navzven, na svetovnem trgu. Slovenija je majhna, investicije na tem področju pa ogromne, obenem je moja referenca stroka, ki jo je tukaj tako rekoč zelo malo. Intuitivno in racionalno sem takoj, že na začetku, domela, da je zgodba, ki jo želim povedati skozi oblikovanje, samosvoja za Slovenijo in tako avtorska, da potrebuje prizorišče v svetovnem oblikovanju. Moja prva razstava je bila na Londonskem tednu oblikovanja, ki je poleg Milanskega pohištvenega sejma eden izmed najpomembnejših svetovnih dogodkov, na katerih se predstavljajo tudi mladi oblikovalci z vsega sveta. Tam preprosto moraš biti.

— *Je takšna pot nujna? Najprej si mlad oblikovalec, uspeš, potem si referenca ... Lahko kakšno stopničko tudi preskočiš?*

Ne vem. To šele odkrivam. Po kateri poti na vrh? Mislim, da ne gre drugače. Da nekdo ti tebi prepozna talent in ti omogoči korak naprej. Tako kot vsako področje ima tudi to svoja pravila. Najprej moraš pokazati svoj avtorski izraz. Če je dovolj zanimiv za svetovni revijalni svet, te morda doleti sreča, da te opazi kateri od velikih, vplivnih proizvajalcev sodobnega pohištva, ki na koncu kupi tvojo idejo ter začne izdelek proizvajati in prodajati.

— *Štiri leta se pojavljaš v tem globalnem oblikovalskem svetu. Bila si zvezda revij, dve imenitni podjetji Moroso in Moooi sta kupili tvoje ideje in proizvajata tvoje izdelke. Je to že dovolj dolgo, da te vijačnica uspeha potisne naprej sama ali je še vedno nujna tvoja investicija, volja, trma, odločenost, da ti bo uspelo?*

Mislim, da sem na začetku vijačnice. Moja predstavitev v Milanu je bila zelo uspešna, pa to še nič ne pomeni. Še naprej moram trdo delati, vztrajati, predvsem pa imeti dobre projekte in ideje. V Milanu sem se letos neznansko veliko naučila, prvič sem se postavila ob bok velikim oblikovalcem in velikim igralcem na tem polju. Zdaj zares vem, da je zato, da si na tej sceni, potrebnega veliko truda in energije, predvsem pa časa in potrpljenja. Vsaj deset let, takšne so tudi izkušnje velikih. Predvsem pa se tega ne smeš ustrašiti ali bog ne daj, na račun tovrstne dolge vrste začetni sklepati kompromisov.

— *Ne verjameš v naključja?*

Z romantičnega vidika verjamem v naključja, analitično pa sem prepričana, da se po toliko vložene delo, stvari morajo zložiti prav, da se logično zgodijo oziroma končajo. Eno lepših naključij je gotovo zgodba z Marcelom Wandersom, notoričnim oblikovalcem in solastnikom enega najbolj razvpitih pohištvenih podjetij. Filozofija podjetja Moooi mi je bila vedno zelo blizu, razumljiva, kot bi jo pisala sama ... Kot oblikovalec ali oblikovalka na eni strani razstavljaš, po drugi strani pa »napadaš« velika podjetja, a prav do Moooija nisem stopila nikoli, preprosto zato, ker so se zdeli preblizu. Naredila sem le to, da sem dala njihov mejl v svojo adremo tistih, ki sem jih vsakič znova povabila na razstavo. In si mislila, če bodo razumeli, bo okej, če ne, pač ne. Najprej sem poslala vabilo za Glasgow in nato za Milano, na vabilu je bil moj stol Maid chair. Čez tri dni je priromal Wandersov mejl, bil je navdušen, stol je hotel videti pred razstavo. V tistem trenutku sem vedela, tako, uspelo mi je, to je turning point. Zgodba se je potem zanimivo razpletla. Ker so ta isti stol rezervirali že iz podjetja Moroso, so se pri Moooiju odločili za svetilko Lolita, ki se je pravkar začela prodajati. Tudi v Sloveniji.

— *Če pustiva ob strani dejstvo, da je proizvodnja tvojega projekta tudi tvoje preživetje, je za oblikovalca dovolj že sam projekt, prototip, dejstvo, da obstaja? Ali je nujno, da ga tudi proda? V smislu notranjega zadovoljstva, izpolnitve notranjega kreda.*

Ne, ni dovolj! Mora v proizvodnjo, mora se ga replicirati. Zase sem vedno govorila, da bom produktna oblikovalka takrat, ko bo na trgu moj izdelek iz plastike. Ker to tudi pomeni, da producent verjame v moje delo, da verjame, da se bo dolgo prodajalo in povrnilo ogromno začetno investicijo v orodja. In bo oblikovalska klasika. Tako so nas učili in tako smo se naučili, forma sledi funkciji in projekt se mora uresničiti, mora biti multiple.

— *Ohranjaš do svojega produkta intimen odnos? Tudi potem, ko jih je na tisoče in morda stojijo v napačnih stanovanjih, na napačnih mestih?*

Morda je bil to moj problem na začetku. Srečevala sem ljudi, ki mojega dela niso razumeli tako, kot sem si jaz želela, da bi ga. In to me je skrbelo. Ko pa sem ugotovila, kako različen razpon ljudi se zanima za mojo luč Lolito, od babic do ljubiteljev kantrija, sem spremenila mnenje. Če ti uspe z enim kosom zintrigirati toliko ljudi, s tem ni nič narobe: Nasprotno, uspelo ti je.

— *Si se s tem približala povprečju? Povprečnemu okusu?*

Ne, to pomeni, da mi je v povprečno razmišljanje uspelo infiltrirati svoje, ki pa ni povprečno. Skozi produkt, ki je nekaj posebnega. Skozi oblikovanje, ki ima politično dimenzijo, hočem izraziti določeno angažirano stališče, načrtno uporabljam likovne elemente, ki so bili v modernističnem razumevanju oblikovanja tabu, napaka, s tem pa subtilno posegam v življenjski slog. Lolita je tako nekaj novega, ima drugo subtilnost, drugo estetiko. Širi obzorja. Seveda je to od produkta do produkta različno. Zofe na primer, so limited edition, na njih gledam drugače. Ni bil namen, da bi bile všeč velikemu številu ljudi.

— *Kaj te omejuje takrat, ko oblikuješ, tehnologija, misel na kupca, želja, da bi ti uspelo?*

Najbolj me zanimajo eksperimenti znotraj stroke, teoretični in praktični. Kje lahko hodim, ne da bi se izgubila. In najraje hodim po robu. Postavim si stroge omejitve in šele takrat sem lahko zares kreativna. Bolj so teme klasične, bolj me zanimajo. Stol, miza, luč. V kulturnem smislu povedati nekaj novega in hkrati upoštevati tehnološke zmožnosti, jih pretentati, prelisčiti in iz njih potegniti nekaj, kar še ni bilo

by: NIKA ZUPANC

Omelo Unfatihful, La Femme et la maison by Nika Zupanc

Arhitekturna inštalacija The Doll House, modularni fasadni sistem Qbiss by trimo

Zofa Tapisserie, La Femme et la maison by Nika Zupanc

Svetilka Lolita, Mooodi

Mizica Scarlet, prototip

Mini Kuhalnik Mrs. Dalloway, Gorenje

Otroški avto Konstantin Beta, La Femme et la maison by Nika Zupanc

uporabljeno. Pretekle izkušnje so me naučile, da je večina mojih stvari za produkcijo predragih. Tako se zdaj izzivam, ali lahko zgodbe, ki jih pripovedujem na tehnološko zahteven način, povem tudi bolj racionalno. Do sebe sem zelo kritična, malo tistega kar narišem, mi je zares všeč. Tudi zaradi ekološkega vidika si želim, da ne bi delala stvari brez teže. Takšna in drugačna izhodišča potem neprestano vrtim v svoji glavi in, če imam srečo, se na koncu sestavijo v nov inventiven produkt.

— *Ti si sama sebi prvi kritik. Kdo je naslednji?*

Jurij, moj partner. Je še bolj kritičen kot jaz. Ne potrebujem pohval, trepljanja, potrebujem kritiko. On je moj človek iz ozadja. »A man behind«. Bil bi dober kritik v oblikovanju, ker ima o tem veliko znanja, pozna teorijo in ima predvsem pravi instinkt.

— *Si predstavljaš, da bi ti pisal kritike tudi v medijih?*

Težko, ker sva osebno povezana. Najbrž ne bi bilo videti relevantno, čeprav bi v resnici bilo.

— *Lepota in grdost. Pojma, okoli katerih se vrti svet, ne samo oblikovalski.*

Lepota je zame lahko tudi dolgočasna, grdo pa me prej kot ne lahko tudi inspirira. Zanima me, kako grdo drugače ubesediti, kultivirati.

— *Ko rečeš grdo, na kaj pomisliš?*

Če ostaneva v polju stroke, potem je to nekaj, kar ni artikulirano, predmeti, ki so narejeni nestrokovno, predmeti, ki se izdajajo za nekaj, kar niso. V oblikovanju je to nekaj kar žali vizualno in performativno inteligenco.

— *Te to obremenjuje? Si kot arhitekt, ki hodi po cesti in se zgraža nad stavbami, novinarji se neprestano zgražamo nad slabo napisanimi članki?*

Na določen način v tem perverzno uživam. V opazovanju banalnega vsakodnevnega okolja. Nad nizkostjo duha sem na neki povsem svojstven način fascinirana, nad njo sem iskreno začudena, ker tako težko doumem, da sploh obstaja. Dokler je to v polju opazovanja, še gre, ko pa začneš zares ugotavljati, da ne gre le za fikcijo, za surrealistični roman, temveč za realnost, v kateri živiš, takrat stvari postanejo neznosne, grde in začneš se spraševati, kako je sploh mogoče, da je toliko stvari tako narobe.

— *Če se vrneva na začetek, ko ti zapeljiv ženski glas pove, da iz Ljubljane ni poti tja, kamor hočeš, in upošteva še dejstvo slabega mestnega urbanizma, katastrofalne arhitekture, oblikovalske polucije, zakaj ostati v Ljubljani? Je ravno to, da je vse narobe, inspirativno?*

Zame je Ljubljana inspirativna, čeprav žalujem za tisto Ljubljano iz osemdesetih in devetdesetih let, ki jo poznam samo iz knjig in pripovedovanja tistih, ki so jo živeli. Takrat je bila unikatno mesto v evropskem kontekstu in jaz sem zagotovo otrok NSK-ja, Kapelice in vsega, kar se je takrat dogajalo. To se me je dotaknilo, četudi z zamikom. Nikoli nisem pripadala nobeni generaciji, s svojo se nisem identificirala, druga je bila že starejša. V primerjavi s tisto Ljubljano je današnja resignirana, ima pa izjemne posameznike. Toda jaz sem se odločila, da bom svojo zgodbo povedala od tukaj. Pa četudi z nalepko slovenske oblikovalke, ki pomeni le še več dela in dokazovanja. Po drugi strani pa je za mojo trmo to še večji izziv.

— *Resignirana Ljubljana? Je logično nadaljevanje cvetočih osemdesetih? Bo trajalo? Se trend zdaj že obrača navzgor?*

Upam, me pa skrbi. Ob vsem kar slišim in vidim, nisem pomirjena. Slovenija pač ni okolje, ki bi bilo ustvarjalno, uporniško, ki bi hotelo povedati nekaj novega. Kar me najbolj skrbi je, da se zdi, da je prav vse v službi turbo kapitalizma in zaslužkarskega povprečja. Prav zato moram tukaj še enkrat omeniti Trimo in Gorenje. Šele v Milanu sem ugotovila, kakšna pustolovščina je bila za obe podjetji moja razstava. Sodelovali so v nenavadnem projektu, dali so mi res proste roke. V projekt so vložili veliko denarja in verjeli, da bo uspešen. Ne vem, če bi se kaj takega lahko zgodilo kje v tujini.

— *Pri tebi opažam neko dvojnost. Živiš tukaj, hočeš uspeti zunaj, hočeš uspeti v svetu, kjer postavljajo pravila moški, in hočeš uspeti s tipično ženskimi predmeti. Je tvoj uspeh določen s tem, da si ženska. Bi ti uspelo prej, če bi bila moški?*

To je v meni in o tem se ne odločam racionalno. Je zgodba, ki jo valim pred sabo in jo želim povedati prav skozi oblikovanje. Seveda je res, da sem se zavestno odločila, da bom z določeno mero upornišva rušila pravila, ki obstajajo. Skozi stroko, ki sem si jo izbrala, želim vplivati na dožemanje vsakdanjih stvari. V stroki, kjer je malo žensk, nočem sprejemati pravil večine, kakor na drugi strani tudi s svojo žensveno figuro nisem pričakovana podoba oblikovalca v tem privilegiranem krogu, zato najbrž kdaj dobim kje kakšno točko manj. Ampak bistveno za moje delo je predvsem to, da poskušam z njim artikulirati arhetipe, ki veljajo za izrazito feminilne in je njihov največji greh prav ta, da znotraj stroke še niso bili dovolj artikulirani. Prav zato sem si za naslov letošnje razstave izposodila prvi stavek iz knjige Virginie Woolf Mrs. Dalloway in razstavo tudi v celoti posvetila izrednim ustvarjalkam, ženskam, ki jim je na koncu kljub vsemu spodletelo. Če bi zdaj denimo vpisovala podiplomski študij na ISH, bi si za temo skoraj zagotovo izbrala prav to. Vprašanje, za kaj se jim ni izšlo, kje so zgrešile, kaj jih je ustavilo, kje so se 'pregrešile'. Camille Claudel, Virginia Woolf, Sylvia Plath ...

— *Vse te ženske so morale najprej tekmovati z moškimi, s katerimi so živele in jih ljubile. Oni pa so jih uničevali s svojim ljubosunjem in nerazumevanjem. Ti imaš že v izhodišču srečo, živiš z drugačnim moškim, z njim ti ni treba tekmovati, te spodbuja, razume, ti je v oporo ...*

Jurij je po eni strani izreden moški, ki ga močne ženske ne ogrožajo, po drugi strani pa odličan kurator, ki zna zelo dobro delati s (pre)občutljivimi kreativci.

— *Uspelo ti je v Milanu, dala si veliko pentljo na razstavo v Ljubljani in v petek zjutraj si se zbudila s tistim znanim stavkom, ki sledi koncu projektov. Kaj pa zdaj? Je tam nekje nekaj kar čaka nate, te intrigira?*

Je, je! Že po koncu milanskega sejma, ki je za nas oblikovalce kot silvestrovo, samo da je aprila, sem začela razmišljati o novih projektih, o detaljih, o tistem, kar hočem povedati. Zdaj razmišljam predvsem o oblikovanju novih, inventivnih kosov, za katere je pravzaprav vseeno, ali najdejo svoje mesto znotraj moje kolekcije, pri Morosu ali Moooiju, ali kje drugje.

— *Stara si 35 let, dovolj, da rečeš, sem oblikovana oseba. Kaj te je oblikovalo?*

No, v oblikovanju si pri 35 letih še vedno mlada oblikovalka, kar je zanimivo, a ima svojo logiko, piliš se s prakso. Vidim tudi sebe, kako rastem v zadnjih štirih letih. Sicer pa je name najbolj vplivalo obdobje pubertete, K4, Joy Division in avantgardna literatura.

— *Si melanholična?*

Ne, nisem, čeprav je moje delo tudi malo boleče, melanholično, saj je prav bolečina vsakdanjega življenja tista, ki me kreativno vznemirja.

— *Si pa optimist?*

Hud optimist. Name so zagotovo vplivali tudi starši, ki so mi dovolili, da sem se, kot hčerka naravoslovcev in poslovnežev, razvijala v eksces, v umetnost. Pa stari starši tudi. Nona je bila nosilka spomenice, zrasla sem v okolju zgodb o bojevanju, o uporu. Ko sem analizirala svoj uporniški potencial, sem ugotovila, da me porazi pravzaprav spodbujajo in še bolj odločno ženejo naprej.

— *Vsi se spomnimo svojih sanj, ko smo se začeli zavedati samega sebe. O čem si ti sanjala?*

Hm. Od vedno se mi je zdelo, da moram nekaj narediti in da imam za to zelo malo časa. Najbrž tudi zato, ker sem se družila z ljudmi, ki so bili starejši od mene, za njimi so že bili projekti, jaz pa še nič. Naprej me tako zagotovo ženejo strast do življenja, trma in disciplina. Mislim, da sem sanjala projekte, ki jih zdaj delam. In vedno sem živela tako, kot sem si želela. To, kar počnem danes ni kompromis, so sanje, ki se uresničujejo. ▲